

**ESPAIS DE FORMACIÓ DE LA RESPONSABILITAT
SOCIAL UNIVERSITÀRIA**
**ESPACIOS DE FORMACIÓN DE LA RESPONSABILIDAD
SOCIAL UNIVERSITARIA**
*SPACES OF FORMATION OF UNIVERSITY SOCIAL
RESPONSIBILITY*

María Jesús Domínguez Pachón i Eva López Canseco***

DOI: 10.7203/anuari.psicologia.19.2.55

Resum

L'article està basat en l'experiència de les «Jornadas de 'Humanismo y Universidad'» celebrades a la *Escuela Universitaria de Trabajo Social «Ntra. Sra. del Camino»* amb l'objectiu de contribuir al desenvolupament d'iniciatives innovadores en la formació de la Responsabilitat Social Universitària (RSU) i, així, fomentar accions que involucren els diferents agents implicats, inclosos els beneficiaris finals, en els processos d'innovació i la cerca d'un aprenentatge socialment responsable. Les Jornades constitueixen una «bona pràctica», que permet obtenir i mesurar resultats significatius per a definir els elements que determinen l'efectivitat d'aquesta pràctica, l'aplicació de la qual se situa en el context dels problemes socials.

Paraules clau: Responsabilitat Social Universitària (RSU), innovació, complexitat, pertinència, Drets Humans, Treball Social.

Resumen

El artículo está basado en la experiencia de las «Jornadas de 'Humanismo y Universidad'» celebradas en la Escuela Universitaria de Trabajo Social «Ntra. Sra. del Camino» con el objetivo de contribuir al desarro-

* María Jesús Domínguez Pachón. E-mail: <mdomp@unileon.es>. Telf.: 679 36 83 23.

** Eva López Canseco. E-mail: <elopc@unileon.es>. Tels.: 987 234338 - 656 698924.

Escuela Universitaria de Trabajo Social «Ntra. Sra. del Camino», León. Cardenal Landázuri, 27- 23004, León.

llo de iniciatives innovadores en la formación de la Responsabilidad Social Universitaria (RSU), y, así, fomentar acciones que involucren los diferentes agentes implicados, incluidos los beneficiarios finales, en los procesos de innovación i la búsqueda de un aprendizaje socialmente responsable. Las Jornadas constituyen una «buena práctica», que permite obtener y medir resultados significativos para definir los elementos que determinan la efectividad de tal práctica, la aplicación de la cual se sitúa en el contexto de los problemas sociales.

Palabras clave: Responsabilidad Social Universitaria (RSU), innovación, complejidad, pertenencia, Derechos Humanos, Trabajo Social.

Abstract

The article is based on the experience of the «Humanism and University Seminars» that take place in the University School of Social Work «Ntra. Sra. Del Camino». The aim of these seminars is to contributing to the development of innovative experiences in the formation of the Responsibility Social University (RSU). It also promoting actions that involve the different agents involved, including the final beneficiaries, in innovation processes and in the search for socially responsible learning. The journeys area «good practice» that allows obtaining and measuring significant results to define the elements that determine the effectiveness of this practice whose application is placed in the context of social problems.

Key words: University Social Responsibility (RSU), innovation, complexity, relevance, Human Rights, Social Work.

Introducció

La Responsabilitat Social Universitària (RSU) va consolidant el seu espai propi i és un lloc al qual, periòdicament, s'hi torna; Se'n podria dir que també la RSU ix a l'encontre, requerint o convidant a una reflexió, a una cerca en la qual, d'una forma o altra, tots estem implicats. El camp de la RSU juntament amb la percepció d'estar enfront d'una realitat complexa, en molts moments, sembla generar més inquietuds que certeses; al mateix temps, el context actual de transformació del panorama de l'educació brinda l'oportunitat de reconciliar tots els espais d'aprenentatge i la creació de noves oportunitats d'experimentació i innovació.

Davant els canvis socials, la responsabilitat social universitària es posiciona de forma proactiva; aquests canvis posen en risc l'equilibri i l'estabilitat i porten a una vertadera transformació de les realitats conegudes, són canvis quantitatius i qualitius en els quals la societat funciona més sobre la base dels desequilibris i la cerca d'un equilibri dinàmic. La RSU percep que els canvis

socials reclamen de forma insistent processos d'adaptació a una realitat sempre complexa. Una mirada a les organitzacions i grups que investiguen, dissenyen, reflexionen, experimenten, avaluen i ofereixen les seues troballes perquè la RSU avance en la seua afirmació, ens permet veure la diversitat d'acords i iniciatives –observatoris, càtedres, congressos, informes, xarxes, projectes d'investigació experiències i bones pràctiques– que prosperen en les distintes regions i països.

Centrant-nos en l'aprenentatge i la docència, advertim que qui s'encarrega de promoure mesures positives o programes formatius de compromís cívic en les nostres universitats solen ser els mateixos professors, cadascú dins de la seua matèria científica i a partir d'ella. El professorat és la peça clau, perquè té la immediatesa del dia a dia amb l'alumnat.

En el marc de la formació, el present article aporta la sistematització de l'experiència de formació de la Responsabilitat Social Universitària desenvolupada per l'Escola Universitària de Treball Social «Ntra. Sra. del Camino» (EUTS) a través de la celebració anual de les Jornades d'Humanisme i Universitat. Aquestes Jornades tenen com a objectiu contribuir al desenvolupament d'experiències innovadores en Responsabilitat Social Universitària i promouen accions que involucren als diferents agents implicats, inclosos els beneficiaris finals, en els processos d'innovació i la cerca d'un aprenentatge socialment responsable.

Les Jornades constitueixen una «bona pràctica» l'aplicació de la qual se situa en el context dels problemes socials. La seua sistematització proposa recuperar l'experiència directa i els aprenentatges obtinguts i amb això reconèixer, visibilitzar, obtindre i mesurar resultats significatius i definir els elements que determinen la seua efectivitat per a estendre i millorar aquesta pràctica.

Les Jornades d'Humanisme i Universitat formen part de les activitats de la Càtedra Humanisme i Universitat, que actua a l'Escola Universitària de Treball Social «Ntra. Sra. del Camino» de León des dels inicis del mil·lenni; una iniciativa que sorgeix en adhesió a la proposta dirigida a les universitats en ocasió del Jubileu pel canvi de segle «La Universitat per un nou humanisme». Les Jornades constitueixen una iniciativa de projecció a la comunitat; les successives edicions han anat abordant temes transversals vinculats a l'humanisme, el desenvolupament de la dimensió social i el compromís solidari. A partir de l'any 2010 s'incorporen aspectes rellevants aportats pels canvis en el sistema educatiu, es fa més evident el concepte de RSU, mantenint des de la visió del Treball Social el seu compromís amb les dimensions global i local, les línies proposades pels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni i, successivament, pels Objectius de Desenvolupament Sostenible, els Drets Humans i l'Educació per al segle XXI.

Dins d'aquest context l'article se centra més específicament en les XVII Jornades d'Humanisme i Universitat, celebrades a León els dies 19, 20 i 21 de març de 2018 van tindre com a tema *70 Aniversari de la Declaració Universal de Drets Humans. Avanços, Reculades, Assoliments i Reptes*.

Context i marc de referència

La contextualització de les Jornades en el curs escolar 2017-2018, té de fons dues referències principals:

a) El 70 aniversari de la *Declaració Universal de Drets Humans*, document que marca una fita en la història, recorda que els Drets Humans aporten un marc ètic i jurídic idoni per a abordar la formació universitària amb un enfocament integral de responsabilitat i compromís social, necessari per a tractar els grans problemes que enfronta la Humanitat en el segle XXI; en aquest marc la Universitat per les seues característiques es converteix en un espai privilegiat. La vinculació Universitat-Drets Humans planteja d'inici la incorporació a la vida universitària de l'ensenyament i la reflexió sobre els Drets Humans, així com la promoció i defensa de la cultura dels Drets Humans; però al mateix temps apunta la necessitat de la reflexió cap al mateix quefer institucional, ja que la mateixa educació, com a part del projecte integral de la formació, és un dret humà i consegüentment ha de ser valorat.

L'esment al Treball Social requereix tindre present el lloc que aquest professional ocupa en l'aplicació, desenvolupament i extensió dels Drets Humans entre la població vulnerable. Per a avançar en aquest camí, és necessari conèixer, analitzar, reflexionar i transferir coneixement en un doble sentit: a) sobre la manera en què els Drets Humans estan presents en Treball Social com a mitjà i com a fi i, d'altra banda; b) sobre el quefer del Treball Social en l'extensió dels Drets Humans i com es concreta en els diferents nivells d'intervenció.

b) *L'activitat de la Càtedra UNESCO Global University Network for Innovation (GUNI)*, una xarxa internacional creada en 1999 després de la primera Conferència Mundial sobre Educació Superior; ha rebut el suport de la UNESCO, la Universitat de les Nacions Unides (UNU) i l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP). GUNI està integrada actualment per 210 membres de 78 països, que inclou les Càtedres UNESCO d'Educació Superior, institucions d'educació superior, centres d'investigació i xarxes relacionades amb la innovació i el compromís social de l'educació superior. La seua missió és enfortir el paper de l'educació superior en la societat contribuint a la renovació de les visions i polítiques de l'educació superior a tot el món des d'una visió de servei públic, rellevància i responsabilitat social. Si bé tots els informes aborden aspectes rellevants de la RSU, en aquest context, se'n ressalten dos:

- l'Informe especial GUNI 1-3: *L'educació superior en temps de canvi Noves dinàmiques per a la responsabilitat social (2009)*, elaborat per encàrrec de la UNESCO per a la Conferència Mundial sobre Educació Superior 2009. Aquesta publicació constitueix una síntesi dels tres informes anteriors i explora les principals qüestions a les quals s'enfronta l'educació superior en el segle XXI; mos-

tra les idees clau dels problemes globals i les perspectives regionals, i inclou 24 bones pràctiques, per la qual cosa és una eina essencial per a tots els que participen en l'educació superior. L'informe analitza els desafiaments presents i futurs que enfronten les Institucions d'Educació Superior (IES) en el context de la globalització, proporcionant una perspectiva sobre el finançament de l'educació superior, sobre els mecanismes d'acreditació existents per a garantir la qualitat, així com dels desafiaments i els rols emergents de l'educació superior en termes de la seua contribució al desenvolupament humà i social. Altres aportacions focalitzen possibles contribucions de les IES a l'anàlisi sistemàtica i proactiva per al desenvolupament de discursos crítics, de manera que faciliten la reflexió continuada sobre la seua evolució, en funció d'una transformació social positiva i sobre les possibilitats d'enfortir el seu paper com a agents de transformació, enfrontant desafiaments locals i globals.

En conclusió la visió i missió de les IES han de ser reorientades cap a la creació i distribució d'un coneixement socialment rellevant i la comprensió complexa de la realitat, enfortint la seua responsabilitat social i contribuint, a través del coneixement, a un desenvolupament global harmoniós.

- L'últim informe GUNI, informe HEIW6, *Cap a una Universitat Socialment Responsable: Equilibrar el global amb el local*, destaca que el model universitari del segle XXI deu ser socialment responsable i anar més enllà dels aspectes estrictament educatius. L'Informe aborda la doble responsabilitat de les universitats a escala local i global, explorant el conflicte potencial o les dificultats presentades per a contribuir a una societat equitativa i sostenible, a escala local i global. El 6é Informe GUNI aborda els mecanismes que permeten a les universitats tindre un impacte local i, al mateix temps, exercir el paper principal en qüestions globals que la societat global necessita i espera.

Des d'aquests conceptes, les universitats han de ser institucions clau a escala regional i contribuir al desenvolupament de la societat immediata a través de l'ensenyament, la investigació i la transferència de coneixement, i contribuir, en conjunt amb les autoritats locals, els agents socials i els representants cívics a l'establiment d'una estratègia regional. Però també han d'aspirar a ser institucions globalment compromeses que eduquen ciutadans oberts, crítics i conscients, i l'activitat dels quals d'investigació ajude a definir línies d'acció globals que conduïsquen a un món just i sostenible.

L'informe incideix en la necessitat d'obrir les portes de les institucions i establir un diàleg que configure un entramat efectiu de relacions amb tots els sectors socials i de repensar de forma oberta i proactiva que el rol que l'educació superior ha d'exercir en la societat. És una obligació de compromís públic i de responsabilitat amb la societat.

Aquesta responsabilitat implica, en primer lloc, evitar que siga el pes de la inèrcia, la complexitat present o una anàlisi parcial derivada de les necessitats

de períodes anteriors els que determinen el paper social de l'educació superior i, en segon lloc, afirmar que l'educació és un bé públic al servei del desenvolupament humà col·lectiu i que les Universitats són motors de l'economia del coneixement, però també estan al servei dels objectius humanístics i culturals de la societat i els individus.

El pròxim informe, GUNI 7 d'Educació Superior en el Món, la publicació del qual es preveu per al 2019, es dedicarà al futur de les humanitats i la relació entre les ciències i les humanitats en el segle XXI.

Formació de la responsabilitat social: propostes de coresponsabilitat

De conformitat amb l'exposat, el compromís amb la responsabilitat social *vol acolorir la totalitat de l'experiència*, i impregnar el conjunt dels processos formatius en les seues diferents modalitats. Es tracta de formar en una ciutadania activa i implicada amb els desafiaments del nostre món i la cerca de solucions. Els objectius de la Responsabilitat Social i el Desenvolupament Sostenible de les universitats han d'intensificar-se en els seus entorns locals, involucrar-se en la promoció econòmica, social i cultural de les comunitats, reforçar els seus punts forts i oferir solucions per a minimitzar els seus problemes. El compromís amb l'àmbit local immediat ha de prolongar-se, en una atenció igualment responsable, als reptes d'un món globalitzat en creixement, coadjuvant amb diferents iniciatives a les necessitats de contextos més distants, en una activa Cooperació al Desenvolupament (Cuesta, 2010).

Visió

En més moments la EUTS ha realitzat accions de caràcter transversal en les quals els estudiants han tingut participació activa en el seu disseny i desenvolupament, al mateix temps que es promovia la seua dimensió social. De fet, la iniciativa que es presenta se sustenta en experiències i estudis realitzats per l'Escola sobre interessos socials dels joves (2007, 2015) i sobre Responsabilitat social universitària (2012/15). Les conclusions d'aquests estudis i experiències han servit per a orientar la proposta innovadora des d'un enfocament socioformatiu (participar i compartir), considerant l'aprenentatge col·laboratiu com un mecanisme per a millorar el procés d'ensenyament aprenentatge.

La RSU en l'experiència de les XVII Jornades d'Humanisme i Universitat:

- Posa l'accent en els processos participatius. En aquest sentit, la formació i la investigació acadèmica es conceben a partir de les «intersolidaritats» que

els estudiants necessiten aprendre professionalment i humanament per a la seua carrera i vida ciutadana, a través de la participació en projectes.

- Conformar un espai transversal especialment cura dins del procés d'aprenentatge; amb la finalitat de disposar d'una plataforma per a compartir amb la comunitat lleonesa espais de sensibilització, informació, estudis i intercanvis sobre temes d'interés social vinculats als Drets Humans i la seua concreció.

Propòsits

Les XVII Jornades proposaven oferir un espai de reflexió, diàleg, intercanvi i aprofundiment entorn dels Drets Humans amb atenció al:

- Sorgiment, característiques i evolució dels conceptes proclamats en la Declaració Universal dels Drets Humans.

- Debat sobre les accions i omissions per al seu reconeixement i aplicació universal i efectiva entre els pobles.

- La formació de ciutadans i ciutadanes globals i responsables.

- Acció de les organitzacions i els agents socials davant els desafiaments universals i l'exigència d'una acció multilateral basada en fets i en els valors, principis i prioritats compartits per a una destinació comuna.

- Desenvolupament i reconeixement dels Drets Humans en els contextos locals.

- La implicació de la Universitat davant les qüestions obertes pel reconeixement dels Drets Humans i la formació de professionals socialment responsables.

- Treball social, llibertat, justícia, desenvolupament humà equitatiu i benestar social.

Competències a desenvolupar

- Conèixer la situació dels Drets Humans al món, les principals realitats, qüestions i dilemes que es presenten.

- Analitzar els valors que subjuguen a les postures divergents.

- Valorar de forma crítica i fonamentada les accions desenvolupades pels Organismes internacionals, els Estats, les Organitzacions i Agents socials, implicats en els temes de Drets Humans i la seua funció social.

- Valorar amb criteris de responsabilitat social les noves demandes socials.

- Valorar el paper de les Universitats i els Centres d'Educació Superior davant la necessitat d'adquirir els coneixements i competències requerides per a un posicionament i compromís personal i institucional.

- Passar de la sensibilització i el coneixement a l'acció positiva.

Enfocament i objectius

Des de l'enfocament socioformatiu es dona suport a l'acostament i entrellaçament de les institucions educatives amb la societat i les seues dinàmiques de canvi. Açò significa que es poden formar estudiants amb coneixements però perquè siguen competents és necessari que aprenguen a aplicar-los en activitats i problemes amb qualitat, integrant una actuació ètica, amb base en valors i actituds.

Els objectius a aconseguir proposen:

- Sistematitzar les experiències desenvolupades en les pràctiques curriculars afirmades per un procés reflexiu que afavorisca l'adquisició de nous coneixements.
- Compartir coneixements, donar-los visibilitat i projectar-se en la comunitat.
- Col·laborar en la sensibilització social dels joves amb iniciatives adequades.
- Fomentar el diàleg i la cooperació entre les Institucions d'Educació Superior i la societat.
- Col·laborar amb les organitzacions que participen en la Expo-social.
- Avançar en la producció de coneixements mitjançant la investigació i la col·laboració.
- Presentació en les Jornades d'un tema preparat en col·laboració.

Metodologia

L'anàlisi i discussió de les experiències anteriors ha servit per comprendre i identificar millor nous reptes i acords sobre els eixos que han d'orientar els processos educatius; així van sorgint nous interessos, dinàmiques i demandes socials generadores de canvis vistos des d'una nova perspectiva.

Les Jornades es plantegen com una experiència innovadora de bones pràctiques de RSU; es tracta de treballar en equips amb un enfocament centrat en les persones, experimentant i provant més enllà de compartir un espai de treball. Això requereix flexibilitzar l'organització, promoure lideratges que s'adapten a les necessitats de cadascú, enfrontar situacions complexes i d'incertesa amb la intenció de focalitzar la manera en què es treballa i els reptes que es plantegen, i incorporar com a components bàsics la creativitat i la cocreació.

En l'experiència s'ha optat per *una metodologia activa* que oferira la possibilitat de millorar les competències, aplicant un sistema que implicara la participació activa dels estudiants.

En relació amb l'aprenentatge responsable, la metodologia ha prioritzat les següents dimensions:

- Valorar, en els diversos espais educatius, la solidaritat, la justícia, el respecte i la cerca de l'autorealització.
- Considerar que els ambients complexos d'aprenentatge de la vida real i les relacions socials exigeixen implementar accions que transcendisquen la fragmentació de les disciplines i avançar en la seua integració sistèmica.
- Assumir que la impossibilitat de resoldre els problemes de la realitat des d'una única disciplina, fa necessari l'aprenentatge cooperatiu, és a dir, passar del treball en grup a la cooperació.
- Advertir que identificar, analitzar i resoldre problemes del context comporta la distribució d'activitats que atenguen cada component i possibiliten l'assoliment que la competència requereix, introduint adequades modalitats organitzatives-seminaris, tallers, pràctiques externes, treball en grups, tutories i treball autònom.
- Fer-se càrrec del que significa que tots els integrants han de participar construint.

Línies estratègiques

Les dimensions metodològiques enunciades troben el camí d'acció en les següents línies estratègiques:

- Seminari de sistematització de les pràctiques curriculars.
- Tallers de sensibilització socialització dels aprenentatges dirigits als joves.
- Relacions amb les organitzacions de la comunitat: col·legis, instituts i entitats que desenvolupen la seua labor en l'àmbit de l'acció social.
- Aprenentatge per descobriment: investigació col·laborativa sobre un tema relacionat amb les Jornades i la seua exposició davant el públic.

Procediment

L'activitat a desenvolupar per i per a les Jornades troba espai i reconeixement dins de la planificació acadèmica, en:

a) La programació anual de les pràctiques curriculars, en aquest context es desenvolupen prioritàriament les dimensions:

- Sistematització de sabers.
- Compartir: comunicar, escoltar i dialogar.
- Col·laborar amb les organitzacions que participen en la Expo-social.

b) *Les assignatures segons la seua implicació.* En aquest context es treballa prioritàriament l'avanç en la producció de coneixements amb l'aprofundiment i presentació d'un tema preparat en col·laboració.

El disseny de la proposta de treball:

Va abastar:

- El desenvolupament de les línies metodològiques i les estratègiques per a implementar amb els estudiants, així com l'organització logística i constitució de xarxes.

- La construcció d'espais de diàleg que permeten la circulació de la informació i el seu processament

- *La projecció dels seminaris i tallers com a forma de crear una experiència educativa intensa de treball en col·laboració durant un període curt de temps i preveure l'logística (organitzar els elements físics necessaris, els materials, equip, etc.).*

Va implicar la participació i coordinació de més agents de diferents instàncies:

- *Professorat i tutors, estudiants dels diferents cursos del Grau en Treball Social, PAS.*

- *Col·legis i instituts als quals va dirigida la iniciativa.*

- *Organització Col·legial de Treball Social.*

- *Entitats que desenvolupen la seua labor en l'àmbit de l'acció social.*

Temporalització

Encara que les Jornades siguen l'escenari final, durant tot el curs (figura 1) es treballa per a facilitar que l'alumnat desenvolupe les seues capacitats d'aprendre a aprendre i les seues habilitats de comunicació per a la transmissió d'aquest coneixement, posant l'accent en l'ús creatiu de les noves tecnologies, a més de fomentar l'aprenentatge de les competències bàsiques.

CALENDARI CURS 2017-2018	
<i>Juliol 2017</i>	Reunió de Junta de centre s'aprova el tema de les <i>Jornades de Humanismo y Universidad</i> per a el curs 2017-2018. <u>Tema:</u> «70 Aniversario de la Declaración Universal de Derechos Humanos. Avances, Retrocesos, Logros y Retos».
<i>Octubre 2017</i>	La Comissió de coordinació de treballs pràctics proposa la incorporació del lema del <i>Día Internacional del Trabajo Social</i> . Lema «Promover la dignidad y el valor de las personas».
<i>Gener 2018</i>	<i>Disseny de la proposta de treball i línies de desenvolupament metodològic i acord de temes a desenvolupar als tallers.</i>
<i>Gener-març 2018</i>	<i>Contactes i acords amb:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Les organitzacions socials en preparació de l'Expo-social.</i> • <i>Els col·legis i instituts per a la participació en els tallers i l'Expo.</i>
<i>Febrer-març 2018</i>	<i>Desenvolupament d'un treball d'investigació col·laborativa per exposar en la seu de les Jornades de treball d'investigació.</i>
<i>Març, 1, 8, 15 10-13 hs</i>	<i>Seminaris Preparatoris dels tallers:</i> Tema general: <i>Promoviendo comunidades y entornos sostenibles «Promover la dignidad y el valor de las personas»:</i> benestar, recursos, problemes i projector d'atenció.
<i>Març 19, 20, 21</i>	<i>Celebració de les Jornades:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Horari de matí dedicat als tallers i la Expo.</i> • <i>Horari de vesprada dedicat a les exposicions, conferències, fors i taules d'experiències, comunicacions externes i comunicacions dels estudiants.</i>
<i>Març 20, 21</i>	<i>Els alumnes de col·legis i Instituts assistents, organitzats en grups de 20 alumnes participen, successivament, en els distints tallers i recorren els stands de l'Expo-social.</i>
<i>Març-abril</i>	<i>Avaluació de l'experiència.</i>

Figura 1. *Calendari d'activitats.*

El desenvolupament de les activitats

a) La preparació dels seminaris i tallers procedeix d'acord amb les fases que s'indiquen a continuació, per a cadascuna de les quals s'estableixen objectius, activitats i tècniques:

- Fase preparatòria: determinació de la tasca formació dels grups, per part de l'equip organitzador.
- Planificació i desenvolupament dels seminaris i tallers.

- Elaboració informe final i preparació de l'exposició oral.
- Exposició oral i integració de coneixements.
- Avaluació.

Els seminaris de sistematització són la base per al disseny dels tallers de sensibilització i socialització. En concretar els continguts es va tindre present el lema establert per al Dia Mundial del Treball Social: *Promovent comunitats i entorns sostenibles: «Promoure la dignitat i el valor de les persones». Benestar, recursos, problemes i projectes d'atenció.*

Els temes desenvolupats en els diferents tallers van ser:

- Taller 1: Drets humans i àrees de benestar.
- Taller 2: Drets humans i necessitats socials.
- Taller 3: Necessitats i problemes com a repte als drets humans que es presenten hui a l'atenció social.
- Taller 4: Iniciatives i Projectes d'intervenció Social.

Participen: tutors de pràctiques, docents i alumnes dels cursos de Grau en Treball Social.

Matèries implicades:

- Introducció a la comunicació científica, professional i interpersonal.
- Mètodes i tècniques d'Investigació en Treball Social.
- Marc conceptual dels serveis socials.
- Pràctiques d'observació i coneixement de la realitat.
- Pràctiques d'Intervenció I.
- Pràctiques d'Intervenció II.

b) Treball de recerca col·laborativa i la seua exposició en seu de les Jornades. Es procedeix d'acord amb les següents fases, per a cadascuna de les quals s'estableixen objectius, activitats i tècniques:

- Els estudiants comparteixen interessos, dubtes i expectatives.
- Fan les seues cerques recorrent a diverses fonts.
- Estableixen acords sobre l'estructura, continguts de la comunicació i dinàmiques a utilitzar en l'exposició.
- Distribueixen responsabilitats.

Les comunicacions s'elaboren amb l'orientació i tutoria dels docents de les següents assignatures:

- Mètodes i tècniques d'investigació en Treball Social.
- Metodologia del treball social: nivells i models d'intervenció.

- Treball Social en els espais professionals.
- Sistemes informatius. Promoció i organització de recursos en treball social.

Temes presentats pels estudiants:

- Els Drets Humans i Drets Socials ens concerneixen a tots nosaltres cada dia.
- Drets Humans i Treball Social: abandonar els Drets Humans és un gran risc: avanços i reculades.
- Lluitar pels nostres drets i pels del proïsme: indicadors de desenvolupament humà.

c) Les relacions amb la comunitat abastaren dues direccions:

- Centres educatius: *col·legis i instituts als estudiants de les quals van dirigits els tallers.*
- Serveis participants en la Expo-social, *una activitat, amb objectius de divulgació i intercanvi de la resposta que es genera en el nostre entorn per a la cobertura de les necessitats de la població en general i d'aquells col·lectius en risc d'exclusió social. El format suposa la invitació a les institucions que desenvolupen la seua labor en l'àmbit de l'acció social, a exposar material divulgatiu que visibilitze les iniciatives que desenvolupa juntament amb un espai breu d'exposició verbal o amb mitjans audiovisuals als visitants de l'exposició.*

Seguiment i avaluació

A més de l'acompanyament previst en el desenvolupament de les diferents activitats, l'equip de coordinació, com indica la figura 2, va guiar l'experiència a través del seguiment directe i periòdic de les diferents accions de coordinació i tutories.

Seguiment	Encontres periòdics de l'equip de coordinació. Supervisió i seguiment directe de part de l'equip.
Valoracions durant el procés i la conclusió de l'experiència	Estudiants de Grau en Treball Social. Equip coordinador. Institucions participants en els talleres i en l'Expo-social.

Figura 2. Sistema de seguiment i avaluació.

Resultats quantitatius i qualitatius

L'experiència ha aconseguit desenvolupar les comeses previstes en la planificació per als diferents grups participants:

- L'Equip docent coordinador ha programat i implementat la programació acordada, donant llit i seguiment als treballs dels estudiants, constituint i mantenint la informació i el contacte amb les xarxes de col·laboració i suport.
- Els estudiants de Grau en Treball Social han sistematitzat la seua experiència i realitzat i presentat els 4 tallers previstos.
- Els tallers dirigits als estudiants han comptat amb la participació de 187 estudiants i 8 professors pertanyents a 5 col·legis i instituts de la ciutat de León.
- Les comunicacions presentades en les Jornades.
- Les entitats participants en la Expo-social,

Les exigències d'adaptació en alguns casos han requerit flexibilitat per a la millor adequació a les característiques i interessos manifestats pels grups d'estudiants als quals l'activitat anava dirigida; flexibilitat en els horaris d'atenció, en superació d'alguns bloquejos en haver de fer presentacions en públic, etc. L'avaluació té present:

- *Què s'avalua*: l'exercici de l'activitat, el grau d'adquisició, l'assoliment dels objectius, recursos utilitzats, grau de pertinència, adquisició de competències.
- *Qui avalua*: estudiants de Grau en Treball Social, equip coordinador i docent de l'EUTS, docents i estudiants dels centres educatius participants en les activitats

Tipus d'avaluació:

- Autoavaluació: entre els mateixos estudiants. ajuda a reflexionar sobre el seu procés d'aprenentatge, afavoreix el desenvolupament personal positiu, mesura emocions, accions i responsabilitats.
- Co-avaluació entre parells: adequada per a treballs col·laboratius, afavoreix la valoració crítica.
- Co-avaluació estudiant professor: assignatura el procés d'aprenentatge més global: estudiant/ grup/ docent.

L'avaluació ha permès en els diferents moments revisar les fases i el procediment seguit en els seus objectius, activitats i tècniques i amb això reconèixer els errors i assoliments, tant de tasques, com d'interacció i vida del grup; la valoració objectiva, la qualitat, objectius aconseguits o no, anàlisi de la trajectòria seguida, reconèixer capacitats i competències desenvolupades, etc.

A través dels grups de discussió, els alumnes assenyalen entre els seus assoliments haver avançat en:

- Adquisició de coneixements sobre la Responsabilitat Social.
- Saber sistematitzar la seua experiència pràctica.
- Manifestació d'actituds positives com l'escolta, el respecte, l'acceptació.
- Superació, en gran manera, del temor a parlar en públic, donant visibilitat a les seues pràctiques de Treball Social.
- Ressalten l'adquisició una de les competències recollides en les guies del pràcticum: ser capaços d'integrar teoria i coneixements pràctics.
- Valoren com a positiu haver aconseguit compartir sabers mitjançant l'esforç, la dedicació i l'aplicació d'una metodologia participativa que va potenciar un «aprendre actuant» i va fomentar l'aportació de cada alumne; una experiència vivencial i creativa que incorporava els aspectes dinàmics de l'experiència pràctica personal i al mateix temps els ajudava a reflexionar, generant una consciència crítica i evitant respostes mecàniques.

Les apreciacions de caràcter quantitatiu poden observar-se en la taula 1.

TAULA 1
*Valoració del procés d'aprenentatge i resultats obtinguts
de part dels alumnes de Treball Social*

INDICADORS	1	2	3	4	5
Utilitat dels tallers i material didàctic				50%	50%
Adquisició de competències professionals			16%	59%	25%
Interès de les activitats realitzades			16%	33%	50%
Temps dedicat			25%	50%	25%
Metodologia empleada			42%	42%	16%
Continguts del programa			26%	32%	42%
Treballs elaborats			15%	50%	35%

La valoració dels participants dels centres educatius en relació amb els objectius aconseguits i la utilitat de l'acció formativa, queda reflectida en la figura 3 i en la taula 2 respectivament.

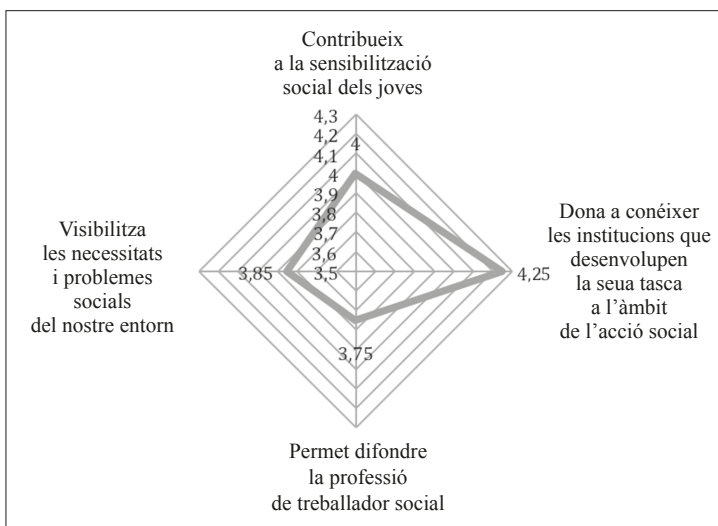

Figura 3. Objectius aconseguits.

TAULA 2
Utilitat de l'acció educativa

INDICADORS	1	2	3	4	5
La durada dels tallers ha resultat adient per adquirir els objectius.	2.9	23.5	23.5	35.3	14.7
Horaris.	14.7	28.6	32.4	11.8	28.6
S'han aconseguit les expectatives en relació a la utilitat de l'acció formativa.		11.8	41.2	31.2	15.9
Els continguts han resultat útils i s'han adaptat a les expectatives.		17.6	34.1	36.5	8.8
Aplicació dels coneixements adquirits a la pràctica professional.	2.9	11.3	28.4	41.2	11.8
Els mètodes didàctics empleats han estat adients per desenvolupar l'activitat.	2.9	11.8	22.4	44.1	18.8
La metodologia empleada ha facilitat l'aprenentatge dels continguts.	2.9	6.9	29.4	38.2	20.6
La modalitat ha facilitat el seu aprenentatge	2.9	5.9	29.4	38.2	20.6
Els continguts permeten una aproximació a la realitat social.	5.9	2.9	22.4	36.3	18.8
La logística ha contribuït al desenvolupament de l'activitat formativa.	5.9	11.8	28.2	38.2	15.9
Difusió de l'activitat.		11.8	35.3	47.1	5.9

La taula 3 aporta la percepció dels participants en relació amb els resultats i als aprenentatges adquirits.

TAULA 3
Percepció, resultats i aprenentatges

INDICADORS	1	2	3	4	5
Domini dels continguts.		2.6	20.6	35.3	29.4
Manteniment de l'interès dels assistents.	5.9	2.9	38.2	26.5	17.6
Ha resolt els dubtes i ha estat accessible.	2.9	11.8	253.5	36.3	17.6
Ha afavorit la participació.	8.8	11.8	20.6	32.4	17.6
Transmissió d' idees i continguts.	2.9	5.9	26.5	35.3	20.6
Expressió adient d' idees i continguts.		2.9	20.6	41.2	29.4

Reflexió conclusiva

Des de la visió de la RSU les Jornades posen en relleu la importància i la possibilitat de parlar de necessitats i problemes socials i ambientals i de la comunitat amb els ciutadans i les institucions, especialment amb les institucions educatives i els grups joves participants. Els seminaris de sistematització i la preparació dels tallers han requerit un esforç analític per a mirar la pràctica amb certa distància, fent preguntes, establint relacions i construint noves propostes; tot això orientat a millor coneixement de les situacions de vulnerabilitat ateses pels serveis socials i a la defensa i promoció dels drets socials. L'experiència de compartir l'après, considerant el públic al qual va dirigit, ha enriquit, sens dubte el procés. Les avaluacions assenyalen que s'han assolit els objectius previstos, en les diferents dimensions, especialment els de sensibilització, i la promoció del coneixement sobre les institucions participants que desenvolupen la seua funció en el camp de l'acció social.

La implicació dels estudiants de Treball Social, ha posat també en relleu la necessitat d'atenció sobre els components actitudinals i de valors que a vegades, són més difícils d'assumir; si bé les activitats desenvolupades han fomentat el pensament reflexiu i la presa de consciència, la qual cosa els ha permès superar alguns prejudicis i dificultats.

Encara que les accions desenvolupades registren una valoració positiva quant als assoliments, i les percepcions expressades, igualment es posa en relleu que han requerit dedicació i esforços considerables per a la preparació dels temes, la selecció de dinàmiques apropiades per a la transmissió, han propiciat

i exigit desenvolupament d'habilitats de comunicació i de col·laboració, com també afrontar la incertesa, la inseguretat, descobrir capacitats de servei, rebre valoracions sobre coneixements i habilitats, etc., tot això relacionat amb les competències proposades. Ha sigut una experiència gratificant el fet d'establir un diàleg amb els grups través de la comunicació dels mateixos sabers i establir relacions amb les organitzacions socials.

Perquè el Treball Social, des de la primera formació, invertisca en el seu contingut humanista i aferme la seua identitat són necessaris espais de discussió i reflexió que permeten dialogar sobre conceptes i itineraris possibles, acordar consensos i camins comuns. Així queda reflectit en les apreciacions dels estudiants en expressar els seus suggeriments sobre com enfortir l'aprenentatge i la responsabilitat social en els estudiants de Treball Social. Partint del que consideren punts febles incideixen, entre altres, en la motivació, la implicació personal a través de la participació responsable, l'efecte positiu de les bones pràctiques.

Referències

- Brauer, Markus (2013). *Enseñar en la universidad. Consejos prácticos, destrezas y métodos pedagógicos*. ISBN: 978-84-368-2863-4, Ediciones Pirámide.
- Conferencia Mundial Educación Superior. París (2009). <www.me.gov.ar/.../Declaracion_conferencia_Mundial_de_Educacion_Superior_2009.df> (recuperado 4 de julio de 2018).
- GUNI 1-3 (2009). *La educación superior en un momento de transformación: nuevas dinámicas para la responsabilidad social*. <<http://www.guni-network.org/report/synthesis-guni-higher-education-world-reports-1-3>> (recuperado 4 de julio de 2018).
- GUNI 6 (2017). La educación superior en el mundo 6: Hacia una universidad socialmente responsable: Equilibrar lo global con lo local <<http://www.guninetwork.org/report/higher-education-world-6>> (recuperado 4 de julio de 2018).
- De la Calle Maldonado de Guevara, C. (2010). «La formación de la responsabilidad social del universitario: un estudio empírico». Tesis Doctoral. Universidad Complutense de Madrid.
- De la Red, N. (2009). Necesidades emergentes y responsabilidad social universitaria, *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, 16, 65-78.
- De Miguel Díaz, M. (Dir); Alfaro Rocher, I. J.; Apodaca Urquijo, P.; Arias Blanco, J. M.; García Jiménez, E.; Lobato Fraile, C., i Pérez Boullosa, A. (2006). Modalidades de enseñanza centradas en el desarrollo de com-

- petencias. Orientaciones para promover el cambio en el marco del EEES. Oviedo: Ediciones de la Universidad de Oviedo.
- Domínguez, M. J., i Presa, G. (2016). Generación de modelos de formación de profesionales socialmente responsables. En D. Carbonero; E. Raya; N. Caparros, i Ch. Gimeno (Coord.), *Respuestas transdisciplinarias en una sociedad global: Aportaciones desde el Trabajo Social*. Logroño: Universidad de la Rioja. <https://publicaciones.unirioja.es/catalogo/online/CIFETS_2016/Monografia/pdf/TC392.pdf> (recuperado 4 de mayo de 2018).
- Indacochea Mendoza, L. R.; Rivera Flores, D. G.; Núñez Hernández, C. E., i Yamberlá González, C. O. (2017). L'educació superior socialment responsable a l'Ecuador. Perspectives des de la psicologia, *Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia*, 18(1), 177-196. doi: 10.7203/anuari.psicologia.18.1.177
- Martí-Vilar, M.; Almerich, G.; Cifuentes, J.; Grimaldo, M.; Martí, J.; Merino, C., i Puerta, I. (2011). Responsabilidad social universitaria: Estudio Iberoamericano sobre la influencia de la educación en la formación de profesionales responsables con la sociedad. *Técnica Administrativa*, 10(3). <<http://roderic.uv.es/handle/10550/33676>>.
- Martí-Noguera, J. J. (2015). La responsabilitat social universitària: perspectives des de la psicologia. *Anuari de psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia*, 16(1), 109-125. doi: 10.7203/anuari.psicologia.16.1.109
- Pontificia Universidad Católica de Valparaíso (2013). Proyecto Educativo de Pregrado. Valparaíso: Recuperado del sitio de internet de la Pontificia Universidad Católica de Valparaíso, Dirección de Desarrollo Curricular y Formativo: <<http://vra.ucv.cl/ddcyf/wpcontent/uploads/2016/09/PROYECTO-EDUCATIVO-PUCV.pdf>>.
- Serrano Tierz, A., i Biedermann, A. M. (2015). Roles y grupos Dinámicos como un enfoque sistemático para mejorar el aprendizaje colaborativo en el aula. *Educación Creativa*, 06. doi: 10.4236/ce.2015.619214
- Universidad Construye País (2006). *Una manera de ser universidad, teoría y práctica en la experiencia chilena*. Santiago de Chile: Edición Proyecto Universidad Construye País.

Data de recepció: 22-06-2018
Data d'acceptació: 30-10-2018